

2. *Луговий В. І.* Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг. ред. акад. О. Г. Мороза. – К. : МАУП, 1994. – 196 с.
3. Наукові засади розроблення прогностичної моделі розвитку післядипломної освіти в Україні / В. Олійник, В. Семиченко, Л. Пуховська, Л. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2007, червень. – С. 18-23.
4. Післядипломна освіта: проблеми управління, методичне забезпечення : начальніно-методичний посібник / за ред. Г. С. Данилової, Г. А. Дмитренка. – К. : ІЗМН, 2000. – 188 с.
5. *Протасова Н. Г.* Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – К., 1998. – 176 с.

СЕГЕДА Н. А. *Состояние обеспечения профессионального роста преподавателя музыкального искусства в педагогической реальности институтов последипломного образования.*

В статье дан анализ современной образовательной практики обеспечения профессионального роста преподавателя музыкального искусства в условиях функционирования различных институтов системы непрерывного профессионального образования в Украине.

Ключевые слова: анкетирование, тестирование, опрос, мотивация, аттестация, качество усовершенствования квалификаций, институты непрерывного профессионального образования, рекуррентное образование.

SEGEDA N. A. *State development teacher of music art in pedagogical reality institutions of postgraduate education.*

This article provides an analysis of contemporary educational practices for professional teacher of music in the context of the various institutions of continuing professional education in Ukraine.

Keywords: surveys, testing, interviewing, motivation, attestation, quality improvement of qualifications, institutions of continuing, professional education, recurrent education.

Серман Л. В.
Інституту вищої освіти НАПН України

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається система підготовки фахівців фізичного виховання у процесі вивчення іноземних мов. Описано комунікативні вправи та їх класифікацію. Подано співвідношення етапів формування мовленнєвих умінь та типів ситуації. Виокремлено основні ознаки діалогічного педагогічного спілкування.

Ключові слова: система вправ, комунікативні вправи, діалогічне спілкування, техніка мовлення, мовленнєві уміння.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. У практиці навчання вищого навчального закладу на сучасному етапі є ряд суперечностей, що не сприяють формуванню у випускників іншомовних комунікативних умінь як важливої професійної якості. З-поміж них:

– незначна кількість годин на вивчення іноземної мови у навчальних планах факультету фізичного виховання;

– низький рівень загальноосвітньої підготовки з іноземної мови вступників факультету фізичного виховання, що унеможлиблює не тільки професійний, але й побутовий контексти комунікації;

– професійно орієнтована тематика курсу іноземної мови передбачена тільки на старших курсах, що не забезпечує належного рівня підготовки випускника;

– навчальні тексти з використанням спеціальної спортивної термінології спричиняють серйозні утруднення студентам без належної попередньої підготовки, що значно знижує мотивацію вивчення ними іноземної мови;

– професійно орієнтовані теми здебільшого обмежені окремими навчальними текстами й відповідними до них словниками-мінімумами. Вони дидактично не розкривають усієї сукупності найбільш типових ситуацій соціально-рольової поведінки фахівців фізичного виховання в межах професійно орієнтованої комунікації;

– рівень комунікативної компетентності викладача не завжди дозволяє викладати професійно орієнтовану іноземну мову.

Отже, проблема підвищення якості навчання іноземних мов майбутніх фахівців фізичного виховання, професійна діяльність яких здійснюється і за рубежем, набуває сьогодні особливої актуальності й соціальної значущості. Відтак, означене мусить знайти своє відповідне обґрунтування й відображення у змісті нових програм навчальної дисципліни “Іноземна мова”.

На наш погляд, уже сьогодні її зміст та форма повинні передбачати, як головну свою цільову установку, формування у випускників важливого професійного новоутворення особистості – іншомовних комунікативних умінь, високий рівень сформованості яких дозволить їм користуватися іноземною мовою як одним з найважливіших засобів професійного спілкування із зарубіжними партнерами та вдосконалення якостей власної професійної діяльності шляхом використання іноземних джерел інформації про новітні досягнення в спорті, накопиченої світовим досвідом.

Дотримуючись думки В. А. Кручек вважаємо, що комунікативні уміння для майбутніх фахівців фізичного виховання залежать від сформованості таких показників як: *розвиток техніки мовлення студента; вміння слухати співрозмовника; наявність та вміння оперувати професійним словниковим.*

Е. Пассов зазначав, що “оволодівають іноземною мовою у процесі комунікації, і навчати слід не мови та її системи, а системи мовленнєвих засобів у мовленнєвих ситуаціях – систему взаємовідносин

співрозмовників, відображену в їхній свідомості” [11, с. 15]. Тому дослідження та вивчення сформованості даних показників комунікативного забезпечення мовленнєвої здатності фахівців фізичного виховання будемо здійснювати за допомогою системи вправ та завдань.

Теоретичний аналіз дослідження. Система вправ – поняття складне, розробкою якого займалися багато вчених (І. Бім, В. Бухбіндер, Н. Гез, П. Гурвич, М. Ляховицький, Ю. Пассов, Г. Рогова, І. Рахманов, В. Скалкін, Н. Склярєнко, О. Тарнопольський, С. Шатілов). Проте досі ще не розроблена система вправ для формування іншомовних комунікативних умінь для студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання.

Мета статті – охарактеризувати систему вправ для формування іншомовних комунікативних умінь для студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Укладаючи систему вправ, враховуємо:

- професійний зміст навчання;
- основні функції вчителя фізичного виховання: планування, керування, організації, контролю;
- основні навички і вміння діалогового спілкування у наступних сферах діяльності: проведенні й участі в змаганнях та переговорах;
- соціокультурний компонент навчання.

У методиці викладання іноземних мов під системою вправ розуміється “організація взаємопов’язаних дій, розташованих у порядку зростання мовних і операційних труднощів з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь, навичок і характеру реально існуючих актів мовлення” [3, с. 31] або “апарат понять, ознак і критеріїв, які дозволяють формувати конкретні вправи для даного конкретного акту мовлення і розташовувати їх у певній послідовності” [5, с. 24]. Виходячи із визначень, постійними параметрами системи є урахування поетапності формування мовленнєвого навчання, наявності серії вправ, чіткої послідовності їх виконання, а параметрами, що варіюються, є характер мовленнєвих операцій, етап навчання, етап навчання, види комунікативної діяльності, дозування навчального матеріалу, його циклічність.

Навчання професійно спрямованого говоріння студентів-майбутніх вчителів фізичного виховання, передбачає створення окремої системи вправ, яка, поруч з переліченими вище вимогами, враховує особливості формування комунікативних умінь: лінгвосоціокультурні й функціональні особливості ведення професійно спрямованого діалогічного монологу, труднощі засвоєння професійної лексики.

Таким чином система вправ для формування комунікативних умінь майбутніх вчителів фізичного виховання повинна відповідати таким вимогам:

- бути послідовною і будуватися з урахуванням зростання мовних та операційних труднощів процесу навчання;
- урахувати закономірності формування мовленнєвих умінь;
- бути раціонально організованою і включати серію вправ;
- урахувати повторність і циклічність навчального матеріалу;
- включати контроль до системи вправ [9, с. 31].

Комунікативні вправи, за твердженням Е. Палихатої – це форми роботи, що розвивають уміння і навички повноцінного мислення студентів, що виникає та існує в умовах природного діалогічного мовленнєвого спілкування [10, с. 41].

Комунікативні вправи, спрямовані на формування діалогічного мовлення засобами іноземної мови, описували В. Бухбіндер, Д. Ізаренков, Ю. Пасов, В. Скалкін та ін. їх класифікують за різними ознаками. Так, В. Бухбіндер [1, с. 219] розрізняє інформаційні, операційні та мотиваційні вправи. Інформаційні вправи дослідник називає мовними, вважаючи при цьому цю назву неточною, оскільки мовний матеріал наявний у кожній вправі. Так, при вивченні фонетики закріплюється вимова окремих слів, виявляється значення окремих лексичних одиниць, використання морфології та синтаксису – розпізнавання граматичних явищ за їхніми формальними ознаками та вживання різних форм. Інформаційні вправи цього типу мають такі завдання: вимовте..., знайдіть..., згрупуйте..., виділіть..., утворіть..., трансформуйте граматичні явища тощо.

Операційні вправи інакше В. Бухбіндер [1, с. 219] називає передмовленнєвими або тренувальними. Передмовленнєві – тому, що такими є вправи першого типу, а тренувальні – тому, що ідея тренування властива будь-якому типу вправ. Необхідність таких вправ зумовлена тим, що увага комунікантів у мовленні не може розсіюватися на декілька об'єктів (правильний добір лексики, їхнє граматичне оформлення тощо), оскільки ці операції мають протікати автоматизовано, щоб увага зосереджувалася на змістових і комунікативних функціях мовлення. Операційні вправи є продовженням і дальшим розвитком інформаційних, підготовкою до здійснення правильної мовленнєвої діяльності.

Мотиваційні вправи зв'язані з розвитком і вдосконаленням умінь здійснювати мовлення в умовах, наближених до реальних. Ступінь наближення при цьому може бути різним: від створення елементарних стимулів до цілих діалогів або їхніх фрагментів.

Ю. Пассов для навчання говоріння виділяє мовні, умовно-мовленнєві та мовленнєві вправи.

До мовних вправ учений відносить граматичні, лексичні, фонетичні. До умовно-мовленнєвих – імітаційні, підставні, трансформаційні та репродуктивні. Мовленнєві ж вправи мають за мету розвивати мовленнєві уміння на основі допоміжних опор [11].

Аналогічно класифікує вправи з навчання іноземного діалогічного мовлення Д. Ізаренков, який, крім названих Ю. Пасовим, виділяє ситуативні вправи [7].

На думку Г. Рогової, саме **ситуативні вправи** моделюють “фрагменти об’єктивної дійсності, співвіднесені з мовленнєвими діями партнерів по спілкуванню” [12, с. 35], тобто відтворюють та імітують типові ситуації реального життя учасників комунікації. У мовленнєвій ситуації відбувається апробація зразків і моделей реального іншомовного спілкування, формується мовленнєва поведінка студентів, мобілізується їхня увага та розвивається уява, поживляється сам процес навчання, тобто проектується й реалізується, за І. Лернером, “ідеальне уявлення про можливу і належну форму діяльності для досягнення мети” [13, с. 148].

Г. Воронін, І. Богданова та Ю. Булгакова виділяють такі стадії формування комунікативних умінь з допомогою навчальних ситуацій: стадія презентування, імітація, закріплення, генералізація, переключення з моделі на модель (Таблиця 1) [6, с. 313].

Таблиця 1

Співвідношення етапів формування мовленнєвих умінь та типів ситуацій

<i>Етап</i>	<i>Види ситуацій</i>	<i>Мета ситуацій</i>
Презентування	Стимулюючі	Передбачають установку, яка спонукає до спілкування.
Імітація	Дублюючі	Швидке й чітке відтворення зразка.
	Репродуктивні	Навчити самостійно будувати висловлювання.

<i>Етап</i>	<i>Види ситуацій</i>	<i>Мета ситуацій</i>
Закріплення	Ситуації на заміну	Оволодіння студентами новими граматичними конструкціями, в яких використовується підстановка інших лексичних одиниць у зразку, що відпрацьовується.
	Поширювально-підстановчі	Передбачають підстановки раніше вивченої лексики в нову граматичну конструкцію
Генералізація	Перетворюючі	Правильне використання в одній і тій самій конструкції різноманітних граматичних форм.
Переключення з моделі на модель	Комбінуючі	Передбачає оволодіння вміннями поєднання нового матеріалу з раніше вивченим.

Зародженню мовлення завжди передує мотив, що передбачає сформованість установки на спілкування в цілому. У зв'язку з цим, на початковому етапі формування комунікативних умінь у навчальну сферу слід включати стимулюючі ситуації, які передбачають гумористичний зміст і демонструють практичну значущість знань та мовленнєвих умінь з мови (різні цікаві історії, скетчі (гумористичні сценки), реальні веселі історії з життя, а також анекдоти). Ці ситуації слід подавати без змістових ланок, наприклад:

- спрогнозуйте останню репліку та інсценізуйте діалог;
- доповніть репліки діалогу в даній ситуації;
- як ви вважаєте, чим все закінчиться?

На стадії імітації доцільне тренування граматичних конструкцій. Для цього слід використовувати другий тип мовленнєвих ситуацій – дублюючі, за допомогою яких створюється сфера реальної комунікації. Ці ситуації використовуються і на першому ступені навчання діалогічного мовлення. Їх мета полягає у швидкому й чіткому відтворенні прикладу, який є еталоном для будівництва йому подібних. Студентам надається змога брати участь у ситуаціях, базою для яких є картки з репліками та відповідями на них.

Також на цьому етапі велику роль відіграють і репродуктивні

навчально-мовленнєві ситуації. Їх особливість полягає в тому, що вони дають можливість учням самостійно будувати висловлювання, тобто вибирати лексичні одиниці та граматичні конструкції речення.

На етапі закріплення доцільно використовувати ситуації “на заміну”. Цей вид передбачає оволодіння студентами новими граматичними конструкціями, де важливим постає зміна логічного наповнення запропонованої граматичної конструкції, тобто підстановка інших лексичних одиниць у зразку, що відпрацьовується.

Паралельно на етапі закріплення слід застосовувати поширювально-підстановчі ситуації, що забезпечують можливість під час роботи над визначеним граматичним явищем включати в середину даної граматичної конструкції вже відому, раніше вивчену лексику.

На етапі генералізації слід використовувати перетворюючі навчально-мовленнєві ситуації, котрі покликані формувати та розвивати в студентів уміння замінювати одну граматичну одиницю в конструкції на правильно вибрану з-поміж тих, що входять разом з нею в одну систему взаємопротиставлених одиниць (наприклад, теперішній чи майбутній час, вищий або найвищий ступінь порівняння).

На останньому етапі “переключення з моделі на модель” слід використовувати комбінуючі навчально-мовленнєві ситуації, які передбачають оволодіння вміннями об’єднувати матеріал, що вивчається, з раніше вивченим.

Для здійснення мовного контакту необхідні також відповідні комунікативні умови. При цьому треба враховувати, що навіть наближено природна мовленнєва ситуація в умовах ВНЗ завжди певною мірою буде штучною. Отже, викладач повинен сам організувати мовний контакт студентів і пропонувати мовленнєву підтримку, а саме:

– повний текст діалогу або монологу давати тільки у виняткових випадках, зокрема, на початку роботи над ситуацією, якщо студенти погано володіють матеріалом мови;

– текст, складений з незакінчених речень, – особливо корисна опора при вивченні монологів;

– ключові слова, які можна написати на дошці, плакаті або інших індивідуальних картах;

– мовні зразки, які можна використати як початок для розмови [8, с. 33].

Отже, ситуативні вправи виступають важливим засобом формування комунікативних умінь студентів у вищому навчальному закладі.

З метою розвитку професійних якостей майбутніх вчителів фізичної культури у процесі вивчення іноземних мов доцільно застосовувати вправи на корекцію діалогічних бар’єрів на основі моделювання типових

комунікативних ситуацій, які повністю спрямовані на вироблення навичок усного мовлення на матеріалі професійної діяльності.

Основними ознаками діалогічного педагогічного спілкування є:

– визнання рівності особистісних позицій, відкритість і довіра партнерів;

– переважання уваги педагога до співрозмовника і взаємовплив поглядів. Особистісна рівність у педагогічному діалогічному спілкуванні одночасно передбачає різне ставлення його учасників до їхніх інтересів;

– модальність висловлювання й персоніфікація повідомлення. Спілкування діалог пов'язано з відкритою позицією, засобом реалізації якої є персоніфікована манера висловлювання і, якщо можливо, мінімалізація знеособлених суджень;

– поліфонія взаємодії й допомога з боку вчителя особистості, що розвивається;

– спільна діяльність викладача та студентів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень [14, с. 26].

Виходячи з наведених ознак, студентам факультету фізичного виховання варто підбирати завдання, які сприяють виробленню вміння висловлювати власні думки; з'ясовувати думки співрозмовника; виражати згоду, незгоду; виділяти головне; доповнювати; узагальнювати сказане.

Необхідними є вправи, спрямовані на розвиток навичок дискусійного обговорення з використанням прийомів активного слухання у процесі ведення діалогу іноземною мовою.

Для формування культурної особистості, готової в процесі своєї діяльності виконувати роль посередника у діалозі культур, слід застосовувати вправи, які сприяють вивченню соціокультурного компонента: оволодіння культурою країни, мова, якої вивчається, особливостями побуту, традицій, ділового етикету й менталітету носіїв мови. Для цього студентам можна запропонувати тексти, вправи, насичені країнознавчою інформацією, традиційні форми звертання, знайомства, ведення ділових переговорів.

Важливим у процесі формування комунікативних умінь є навчання діалогічного іншомовного спілкування. Саме діалог, на думку О. Голобородька, сприяє вільному саморозвитку, впевненості у власних силах, самореалізації співрозмовників [4, с. 80].

Основними ознаками діалогічного педагогічного спілкування є:

– визнання рівності особистісних позицій, відкритість і довіра партнерів;

– переважання уваги педагога до співрозмовника і взаємовплив поглядів;

- модальність висловлювання й персоніфікація повідомлення;
- поліфонія взаємодії й допомога з боку викладача особистості, що розвивається;
- спільна діяльність студента і викладача, ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень [14, с. 26].

У психолого-педагогічній й методичній літературі виявлено різні підходи до класифікації діалогів. Так, Г. Я. Буш поділяє діалоги відповідно від їх провідної комунікативної функції: *інтеррогативний* - будується за схемою “запитання – відповідь”; *евристичний* ~ відбувається в умовах зіткнень протилежних думок, оцінок, суджень і є дискусією, диспутом; *риторичний* – спілкування-повідомлення або вираження власного ставлення до повідомлюваного, аргументуючи думку; *карнавальний* діалог – спілкування, що відбувається за умови вільного невимушеного навчання [2].

У сучасній методиці викладання іноземних мов традиційно виділяють чотири основні типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями (думками), діалог-обговорення (дискусія) [4, с. 82].

Так, у процесі діалогу-домовленості у майбутніх вчителів фізичної культури формуються вміння обговорювати професійні наміри, шукати компромісні рішення.

Діалог-обмін думками сприяє розвитку вмінь викладати власну думку про подію, проблему, погоджуватися з думкою партнера по спілкуванню або спростовувати її.

Більш складним є діалог-дискусія, учасники якого, дискутуючи, навчаються формулювати власну професійну точку зору, дійти певних висновків, переконати один одного.

Висновки. Таким чином, дослідження шляхів формування комунікативних умінь, а саме підготовка системи вправ для формування іншомовних комунікативних умінь для студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання визначає актуальність поставленої мети.

Отже, дослідження та вивчення сформованості комунікативного забезпечення мовленнєвої здатності фахівців фізичного виховання здійснено за допомогою системи вправ та завдань, при цьому враховано професійний зміст навчання, основні функції вчителя фізичного виховання: планування, керування, організації, контролю, основні навички і вміння діалогового спілкування у наступних сферах діяльності: проведенні й участі в змаганнях та переговорах, соціокультурний компонент навчання. Увага приділялась класифікаціям різних видів вправ з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь, навичок.

Використана література:

1. Бухбиндер В. А. Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках / В. А. Бухбиндер. – К. : Вища школа, 1980. – 248 с.
2. Буш Г. Диалогика и творчество / Г. Буш. – Рига : Авотс, 1985. – 317 с.
3. Гез Н. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 6. – С. 31-34.
4. Голобородько О. Виховна функція діалогу в навчанні підлітків іншомовного спілкування / О. А. Голобородько // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2(55). – С. 79-88.
5. Гурвич П. Основы обучения устной речи на языковых факультетах / П. Б. Гурвич. – Часть 1. – Владимир : Из-во Владимирского пед. института, 1972. – 125 с.
6. Дементьева Т. Использование учебно-речевых ситуаций в процессе формирования коммуникативной компетенции студентов-иностранцев подготовительных факультетов // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : збірник наукових праць. – 2004. – № 30. – С. 313-324.
7. Изаренков Д. И. Обучение диалоговой речи. – М. : Русский язык, 1981. – 136 с.
8. Квасова О. Использование проблемных коммуникативных ситуаций в обучении иноязычному общению студентов 2-4 курсов языкового вуза / О. Квасова // Иноземні мови. – 1999. – № 1. – С. 32 -33.
9. Личко Л. Формування у студентів-менеджерів англomовної професійно спрямованої компетенції у говорінні / Л. Я. Личко // Иноземні мови. – 2005. – № 1. – С. 30-35.
10. Палихата Е. Комунікативні вправи для навчання діалогічного мовлення // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 8. – С. 40-48.
11. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному говорению. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.
12. Рогова Г. Методика обучения иностранному языку на начальном этапе обучения в общеобразовательных учреждениях / Г. В. Рогова, И. Н. Верещагина. – М. : Просвещение, 1998.
13. Семенчук Ю. Иноземна мова – для реального життя // Иноземна мова в навчальних закладах. – 2004. – № 3. – С. 143-151.
14. Словник термінології з педагогічної майстерності. – Полтава, 1995. – 115 с.

СЕРМАН Л. В. Система подготовки специалистов физического воспитания в процессе изучения иностранных языков.

В статье рассматривается система подготовки специалистов физического воспитания в процессе изучения иностранных языков. Описано коммуникативные упражнения и их классификацию. Представлено соотношения этапов формирования речевых умений и типов ситуации. Выделено основные признаки диалогического педагогического общения.

Ключевые слова: *система упражнений, коммуникативные упражнения, диалогическое общение, техника речи, речевые умения.*

SERMAN L. V. Sistema preparations of specialists of physical education in the process of study of foreign languages.

The system of training of specialists in the sphere of physical education in the process of foreign languages learning is considered in the article. Communicative exercises and their classification are described. The correlation between the stages of forming speech skills and the types of situations are presented. The main features of dialogic pedagogical communication are singled out.

Keywords: *system of exercises, communicative exercises, dialogic communication, technology of speech, speaking skills.*